

Egy túl „nyitott” mű

Eörsi István: *Zárt térben*. Noran, 2003

Amikor Eörsi az alkotás (mellék)problémáiról ír, történeteket mesél a meghunyászkodásról, a cenzúráról, a kicsinyességről, a benyalásról, a szocializmusbeli vakságról, amikor fölfúzi a történetet *Zárt térben* című börtöndrámájára (besúgók, morális elkurvulás, a későbbi kimagyarázások stb., stb. – mondhatni egy új, ámbár más *Javított kiadás*), igazán elemében van, és már csak emiatt is érdemes polcunkon tartani – persze az elolvasás után – e munkát.

Hogy Eörsi István keményfejű – bár ebbe minimum beletartozik a bátorság, a felelősségvállalás és az erkölcsi dimenzió is – régóta tudjuk, s kiderül ez a *Zárt térben* című „önéletrajzi ihletésű fikcióból” is, amely sor- és időrendben harmadik önéletrajzi kötete (ez esetben „regényről” lenne szó, az első a *Versdokumentumok magyarázatokkal*, a második az *Emlékezés a régi szép időkre* című memoárja).

Az önfejűség azonban nem mindig kifizetődő, és ami börtönévei alatt heroizmusnak is nevezhető volt, az 2004-ben nem feltétlenül jó tanácsadó. Így például már a kiadói megjegyzés kapcsán vakargathatjuk fejünket: „A helyesírási szabályoktól nem a korrektor figyelmetlensége folytán, hanem a szerző kérésére tértünk el néhány alkalommal”. Mondjuk, Füst Milán esetében ennek funkciója még világos volt, de hogy Eörsinél mi célt szolgál, fogalmam sincs.

Ráadásul Ottlik óta, aki egy regényt az *elbeszélés nehézségeivel* kezd, az különösképpen felkötheti a gatyaszárát. E könyv Eörsi 1960 és 1989 közti életéről szól, az alaphelyzet szerint a Borsi nevezetű író egy hosszabb interjút ad egy nyugati irodalmi lapnak. Ám a történetet még maga Eörsi kezdi azzal, hogy „Vagy húsz éve alig olvasok úgynevezett szépprózát, mert a leírások elkedvetlenítenek”. De azért megpróbálkozik a leírással is... Hogy az *Utószó*ban úgy nyilatkozzon (Eörsi, nem Borsi), hogy „Ez a könyv esszéformában kísérli meg bemutatni a kijózanodás és a szegény folyamatát, ahogyan bennem – és az értelmiségi fiatalok tízezreiben – lejátszódott”. És amilyen fontosnak és érdekesnek tűnik a téma, oly zavaróbbá válik az olvasás során az, hogy mikor ki is beszél: a könyv legélvezetesebb részei azok a történetek, amelyek önéletrajziak, s Borsi szájából hangzanak el. S hogy nem fikciók, onnan tudhatjuk, hogy máskor – esszében, publicisztikában – Eörsi már leírta őket (ezt viszont Eörsi úgy értékeli, hogy az újraírással megszegett egy íratlan szabályt; nos, ilyen íratlan szabály szerintem, ha van is, nem létezhet, mert abszurdum...) Teljessé akkor válik a kavarodás, amikor Borsi saját cselekedeteit, gondolatait értékeli, hogy ezeket aztán már Eörsi kommentálja, vagy éppen az újságíró vagy valaki más. Az sem világos mindig, mikorra datálódna e vélemények, (ön)ironikus betétek: néha 1989-ből, amikor „zajlódik a regény” (ti. az interjúadás időpontja), esetleg 2003-ból, ilyen is akad, mert a kortársak kéziratra adott kommentárjai is bekerülnek a „regénybe”, vagy éppenséggel akkor, amikor az elbeszélte események megtörténtek. Hogy pedig – alighanem – 2003-as publicisztikai részeknek mi a helyük egy ilyen kötetben, már tényleg nem tudom. Mindezzel az a legnagyobb gond, hogy éppen az az Eörsi-féle önirónia és cinizmus bukik el, amelyet olyannyira szeretni lehet – a sok áttétel miatt gyakran úgy tűnik, hogy amit E. mond B.-re, vagy fordítva, akkor E. mégiscsak azt gondolja saját magáról, hogy bizonyos elítelt tulajdonsága valójában pozitív személyiségjegye. Eörsi olykor addig játszik, hogy elrontja a saját maga képéről és képére alkotott játékot. S végül az olvasó úgy érzi, saját magát dicsérgeti. Emiatt alapjáraton azok a részek a világosak és élvezhetőek, amikor Borsi.

Újabb és szerencsétlen csavar, hogy e fikciókkal tarkított memoárban a szereplők java – kivéve például Kádárt – álnevet kap, ám egyesek felismerhetőek (Verebes elvtárs – Aczél György), mások meg nem. Illetve számomra nem, mert nem akkor és nem ott éltem. Aki igen, annak – talán. Attól függően, mennyire volt otthonos a kultúrpolitika és a művészet életében, és mennyire ismerte **Eörsit**.

Mindezek miatt a kötet egyes részei számomra igen zavaróak, összességében véve mégis azt mondom, hogy elolvasandó műről (maradjunk ennyiben, hogy ez mégiscsak egy mű!) van szó, amely kardinális problémákat feszeget, és ilyen értelemben nem is csak **Eörsi István** „életéről és regényéről” van szó. Fromm már rég megmondta, mi az a két fontos dolog az embernek, ami nélkül nem megy: munka és szerelem. Amikor **Eörsi** az alkotás (mellék)problémáiról ír, történeteket mesél a meghunyászkodásról, a cenzúráról, a kicsinyességről, a benyalásról, a szocializmusbéli vakságról, amikor fölfűzi a történetet *Zárt térben* című börtöndrámájára (besúgók, morális elkurvulás, a későbbi kimagyarázások stb., stb. – mondhatni egy új, ámbár más *Javított kiadás*), igazán elemében van, és már csak emiatt is érdemes polcunkon tartani – persze az elolvasás után – e munkát.

Az a kíméletlen őszinteség – még ha fele sem igaz... –, mellyel pedig feleségeiről, szeretőiről és mások hason ügyeiről, egyszóval a szeretetről, szerelemről ír, az ebből eredő dilemmák erős kontúrokkal való megjelenítése pedig szintén: megmentik a kötetet, még ha én különben egy második kiadás esetében hatalmas szerkesztői változtatásokat eszközölnék is.

Eörsi István: *Zárt térben*. Budapest: Noran, 2003, 2400 Ft

Szerbhorváth György